

De Tweede Politionele Actie

Politieke en militaire achtergronden

dr. J.W.M. Schulten*

In de vroege ochtend van 19 december 1948 werd in Batavia de hoofdredacteur van de Indonesische krant *Pedoman* (Gids), R. Anwar, verzocht om voor een persconferentie naar het Paleis te komen. Het Paleis was de ambtswoning van de Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon, dr. L.J.M. Beel, en lag aan het Koningsplein, thans Merdekaplein genoemd. 'Daar zag ik van dichtbij', zo herinnerde R. Anwar zich vele jaren later, 'de eerste en laatste katholieke landvoogd, dr. Louis Beel, een stijve hark, die tegen de aanwezige journalisten zei: De militaire acties zijn begonnen! Operatie Kraai is ingezet.'

Dr. Beel was minister-president van Nederland geweest en had in november 1948 luitenant-gouverneur-generaal dr. H.J. van Mook als hoogste Nederlandse gezagsdrager in Nederlands-Indië opgevolgd. Operatie Kraai, beter bekend als de Tweede Politionele Actie, kwam niet onverwachts uit de lucht vallen. De toenemende spanning tussen Nederland en de Republiek Indonesië had velen doen geloven dat een vreedzame oplossing van het conflict niet meer in het verschiet lag en dat een militaire actie onvermijdelijk was geworden.

Dagorders

Terwijl Beel de pers inlichtte, gaf de legercommandant, luitenant-generaal KNIL S.H. Spoor, een dagorder uit

* Dr. J.W.M. Schulten is voormalig docent Militaire Geschiedenis aan de Koninklijke Militaire Academie.

waarin hij de schuld van het vastlopen van de onderhandelingen in de schoenen van de Republikeinse regering schoof en zijn soldaten opriep om hun uiterste best te doen. 'Bij de afronding van uw taak', aldus de dagorder, 'wek ik u op doortastend te werk te gaan, doch daarbij bovenal de menselijke eigenschappen die u sieren te ontplooien. Besef dat gij geen krijgsvolk zijt, doch bringers van recht en veiligheid aan een bevolking die te lang zuchtte onder terreur en onderdrukking.'

Een soortgelijke dagorder werd ook door de vice-admiraal A.S. Pinke voor de marine uitgegeven. Hij hield zijn mannen voor: 'Wij komen in de Republiek om orde en rust, recht en wet te brengen, om de volkeren, die thans onder Republikeins gezag leven, te bevrijden van een regime van baatzucht en onrechtvaardigheid'.

De mariniers werden door hun brigadecommandant, kolonel der mariniers J.A.J. de Bruijn, aangemoedigd. Zijn boodschap loog er niet om:

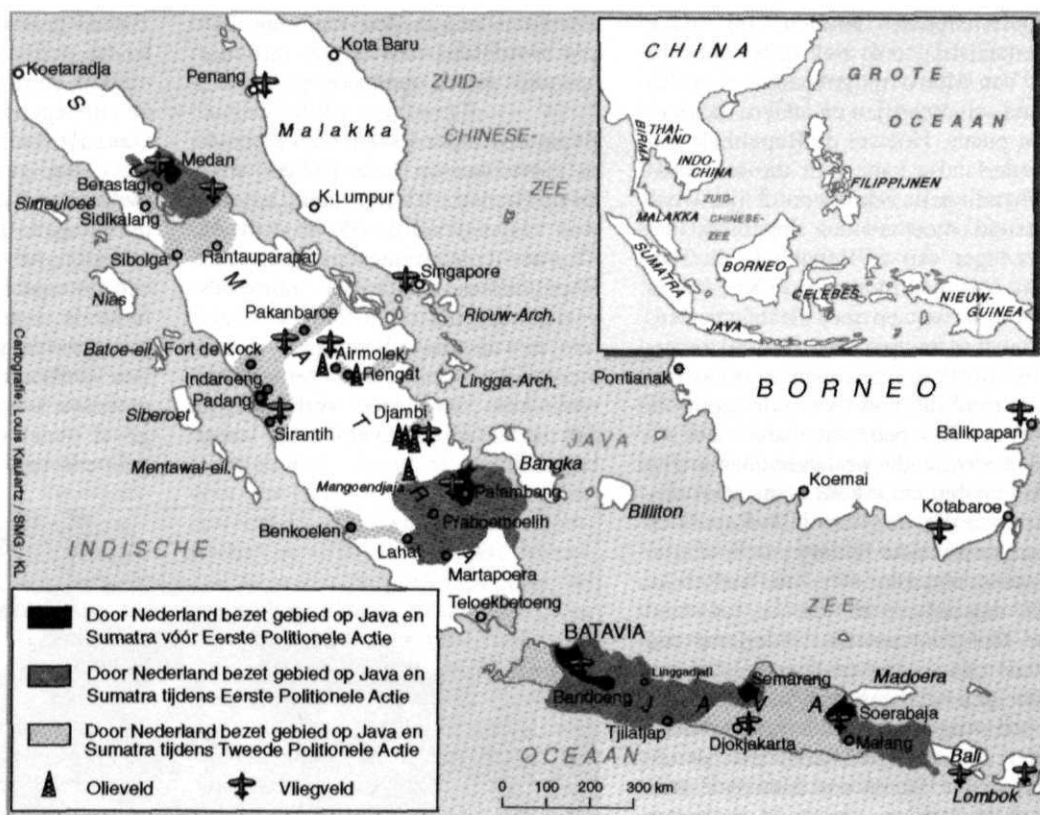
Wij gaan eindelijk en voorgoed een einde maken aan het spel van de republiek. Wij zullen geen enkel risico nemen, doch elke weerstand die het waagt op te duiken resoluut wegvagen. Wij hebben een grote overmacht met ons prachtige materieel om de vijand te verpletteren nog voordat hij de kans krijgt om ons aan het lijf te komen. De naam 'marinier' is een naam die gezag inboezemt; 'houen zo' en maak daar gebruik van; jaag ze bij voor-

baat de schrik op het lijf alleen al bij het horen van die naam. Mariniers er wordt niet meer gepraat; sla er keihard op en veel geluk.

Luitenant-generaal Spoor liet op 19 december 1948 aan de Indonesische bevolking een waarschuwing uitgaan waarin hij strenge strafmaatregelen in het vooruitzicht stelde jegens hen die de 'verschroeide-aarde-politiek' zouden toepassen. Impliciet gaf Spoor daarmee aan dat sommige tegenstanders terroristen waren, die vernietigd moesten worden. Deze opvatting van de legercommandant kreeg zijn neerslag in de Nederlandse voorlichtingsperiodieken met de bedoeling de Nederlandse soldaten ervan te doordringen dat zij niet alleen tegen een regulier Indonesisch leger vchten, maar vooral de bevolking aan het bevrijden waren van de terreur van een klein groepje kwaadwillende lieden. In de radiotoespraak die Beel bij de aanvang van operatie Kraai voor radio-Batavia hield, deed hij voor Spoor niet onder. Zo verklaarde Beel onder meer:

Genezing van dit zieke land kan slechts goed een aanvang nemen, na zuivering van terroristische machten binnen het republikeinse gebied.

Deze zuivering zal worden uitgevoerd consequent en zonder voorbehoud. Wij zullen met alle beschikbare en politieke en militaire middelen de terreurbenden rusteloos achtervolgen en niet langer dulden, noch in de onder onze controle

Afb. 1
Nederlands-Indië
1946-1949
(Bron: SMG/KL)

staande gebieden, noch in de gebieden die thans zullen worden bevrijd, dat zij hun practijken zullen blijven uitoefenen.¹

De Republikeinse regering, die zich in Djokjakarta op Midden-Java bevond, veroordeelde uiteraard de Nederlandse militaire acties en gaf haar troepen opdracht tot de guerrilla over te gaan. Voor haar was er sprake van een vrijheidsoorlog tegen het Nederlandse koloniale bewind.

Voorgeschiedenis

Nadat Nederland en de Republiek Indonesië in de loop van 1946 en gedurende de eerste helft van 1947 hun troepensterkte hadden opgevoerd en de onderhandelingen waren vastgelopen, ging Nederland op Java en Sumatra op 21 juli 1947 tot de aanval over. Na lang aarzelen had het

Nederlandse parlement voor een beperkte militaire actie het groene licht gegeven. Nevendoelen bestonden uit het verbeteren van de veiligheid van de Nederlandse troepen, die zich in een aantal enclaves op Java en Sumatra bevonden, en financieel-economische bronnen aan te boren om de bekostiging van het Nederlandse gezagbestel mogelijk te maken. Om dat laatste te realiseren, was het van groot belang de rubber-, thee- en suikerplantages in handen te krijgen en het productieproces weer op gang te brengen. Het hoofddoel was de Republiek te dwingen tot concessies. De operatie, die de codenaam 'Product' kreeg, zou vooral onder de naam 'Eerste Politionele Actie' grote bekendheid krijgen.

Voor luitenant-generaal Spoor lagen de kaarten anders. Hij voelde weinig voor verder onderhandelen met de in zijn ogen verderfelijke Republiek en wilde deze het liefst onmiddellijk van de aardbodem wegvagen. Ondanks de sterke druk die hij uitoefende, kreeg

hij van de Nederlandse regering geen toestemming de opmars in de richting van Djokjakarta voort te zetten. Op 4 augustus 1947 werd de Eerste Politionele Actie beëindigd; de enclaves waarin de Nederlandse troepen zich op Java en Sumatra bevonden, waren aanzienlijk uitgebreid. Nadat een staakt-het-vuren was afgekondigd, werden de onderhandelingen met de Republiek onder leiding van de Verenigde Naties weer voortgezet.

Een nieuwe bestandslijn

De Eerste Politionele Actie had Nederland wel enige economisch belangrijke gebieden opgeleverd, maar het eigenlijke doel van luitenant-generaal Spoor, de uitschakeling van de Republiek, was niet bereikt. Na langdurige onderhandelingen, waarbij een Commissie van Goede Diensten van de VN een bemiddelende rol vervulde, kwam op 11 augustus 1948 op Java en Sumatra tussen Nederland en de Republiek Indonesië een nieuwe bestandslijn tot stand. Terwijl de onderhandelingen zich

¹ Keesings Historisch Archief No. 914 (7872)

voortsleepten, vonden bij deze bestandslijn, ook wel *status-quo*-lijn of Van Mook-lijn genoemd, voortdurend schietpartijen en andere incidenten plaats. Hoewel de Republiek van Nederlandse kant voor die bestandschendingen verantwoordelijk werd gesteld, moet worden opgemerkt dat het leger van de Republiek, de Tentara Nasional Indonesia (TNI), nog in opbouw was en met slechte verbindingen te kampen had. Daarbij zwierwen er allerlei gewapende groeperingen rond die nog niet onder controle van de TNI gebracht waren. Bovendien werden die bestandsschendingen van Nederlandse kant soms schromelijk overdreven. Terwijl de Republiek Indonesië onder leiding van Soekarno ernaar streefde een onafhankelijke Indonesische eenheidsstaat tot stand te brengen, voerde Nederland een klassieke verdeel-en-heerspolitiek om de eigen belangen veilig te stellen. De oprichting van een federatief verband van zelfstandige staten, die als de Verenigde Staten van Indonesië aangeduid werden, moest de groeiende macht van de Republiek indammen.

Tijdsdruk

De Nederlandse legerleiding in Batavia zat intussen niet stil en ontwikkelde plannen om de Republiek met een grote militaire operatie uit te schakelen. De nadruk daarbij lag op het onder controle brengen van geheel Java en van enkele belangrijke gebieden op Sumatra, waar de Republiek het nog voor het zeggen had. Naarmate het jaar 1948 verstreek, kwam Spoor onder een toenemende tijdsdruk te staan. De Republiek Indonesië kreeg steeds meer internationale politieke steun, terwijl het moreel van de Nederlandse troepen achteruitging. Het verblijf in de tropen duurde te lang, terwijl de zin van hun aanwezigheid in de 'gordel van smaragd' voor veel Nederlandse soldaten steeds onduidelijker werd. Het gevoel door de politiek in de steek gelaten te worden, werd steeds sterker. Vooral van de kant van de geneeskundige dienst en de geestelijke verzorging kwamen verontrustende signalen. Daarnaast werden de

weersomstandigheden naarmate het jaar vorderde voor grote militaire operaties steeds ongunstiger.

Begin december 1948 telden de landstrijdkrachten op Java 102.000 man en op Sumatra 22.500 man. Daarvan was respectievelijk 65 procent en 82 procent operationeel inzetbaar. Het Republikeinse leger was numeriek veel sterker, maar had een veel slechtere bewapening. Voertuigen waren nauwelijks voorhanden, terwijl het ontbreken van goede verbindingen een effectieve bevelvoering zeer bemoeilijkte.

Terwijl generaal Spoor bij de Nederlandse politici aandrang om met een militair ingrijpen in te stemmen, stelde zijn tegenspeler aan Republikeinse kant, generaal Soedirman, alles in het werk om zijn eigen regering van onderhandelingen met Nederland af te brengen. Daarbij speelde vooral een grote rol dat Spoor aan het KNIL een dominerende rol in het beoogde federale leger toekende. De TNI moest volgens hem bij voorkeur worden ontbonden. Wanneer dat niet mogelijk was, moest de TNI in ieder geval onder controle van het KNIL gebracht worden, een gedachte die

Afb. 2 Tweede Politionele Actie 1948. Vliegveld Kali Banteng bij Semarang. Luitenant-generaal S. Spoor bespreekt de situatie

(Foto: SMG/KL)

door Soedirman onvoorwaardelijk van de hand werd gewezen.

Guerrilla

Aan Republikeinse zijde werd met een Nederlands militair ingrijpen ernstig rekening gehouden. Aangezien de Republikeinse legerleiding ervan overtuigd was dat een conventionele strijd met de Nederlandse legereenheden zelfmoord zou betekenen, werden voorbereidingen voor het voeren van een guerrilla getroffen. Het uitvoeren van vernielingen was daar een onderdeel van.

In Nederland was inmiddels het eerste kabinet Drees aangetreden. De steeds heviger wordende meningsverschillen tussen de luitenant-gouverneur-generaal dr. H.J. van Mook en de Nederlandse regering resulteerden in diens vervanging door Beel. Spoor slaagde erin Beel ervan te overtuigen dat een grootscheepse militaire operatie de enige oplossing was. Terwijl Den Haag nog tegenspartelde, voerden Spoor en Beel de druk op en forceerden zij het afbreken van de onderhandelingen met de Republiek. Na toch nog een dag uitstel te hebben moeten accepteren, mocht Spoor uiteindelijk op 19 december 1948 van de Nederlandse regering dat gaan doen wat hij in augustus 1947 al gewild had: de aanval op Djokja om de Republikeinse regering voorgoed uit te schakelen.

De wapens aan het woord

Operatie Kraai bestond uit een gecombineerde operatie van land-, zee- en luchtmacht. Het eerste doel was de bezetting van Djokjakarta en de gevangenneming van de Republikeinse regering en de Republikeinse legerleiding. Daarna zou volgens Spoor in zes à acht dagen de rest van Java moeten worden bezet. Ten slotte zou ook nog in een paar dagen een aanzienlijk deel van Sumatra moeten worden heroverd. De legercommandant was ervan overtuigd dat uiteindelijk de overwinning behaald zou worden, hoewel er daarna nog

harde strijd geleverd zou moeten worden. Van de gevechtskracht van de TNI had hij geen hoge pet op. Uit propagandistische overwegingen werd de operatie als een politieel optreden tegen terroristen voorgesteld. Dat was een poging aan de buitenwereld duidelijk te maken dat het hier een binnenlandse aangelegenheid betrof, waarmee de VN niets te maken hadden.

De opmars van Djokja

Operatie Kraai opende met een lucht-aanval op het vliegveld Magoewo bij Djokjakarta, onmiddellijk gevolgd door een luchtlanding van twee paracommando-compagnieën. De Indonesische tegenstand was gering. Onmiddellijk werden versterkingen ingevlogen en begon de opmars naar Djokja. De Republikeinse regering besloot de stad niet te verlaten, maar zich te laten arresteren, omdat daarvan meer politieke winst werd verwacht dan van een vlucht. Generaal Soedirman volgde dat voorbeeld niet en wist tijdig de stad te verlaten. In de middag werden Soekarno, Hatta en de andere regeringsleden aangehouden en vervolgens op Sumatra en Bangka geïnterneerd; in het niet-bezette Fort de Kock op Midden-Sumatra werd een Republikeinse noodregering gevormd. Vanuit Midden- en Oost-Java drongen Nederlandse colonnes de Republiek binnen.

Op enkele uitzonderingen na ging het Republikeinse leger de strijd uit de weg; de periode van de guerrilla was angebroken. De grondoperaties werden met twee amfibische landingen ondersteund. Veel problemen hadden de mariniers, die vanuit Oost-Java aanvielen. De weersomstandigheden waren slecht en de middelen waarover de mariniers beschikten, waren onvoldoende om hun opdracht uit te voeren. Daarbij kwam dat het wegen-net in hun operatiegebied erg slecht was. Spoor had daar weinig oog voor en vond dat de mariniers gefaald hadden. Hoewel de Nederlandse troepen, zij het soms met enige vertraging, hun aanvalsdoelen bereikten en steden als Solo, Magelang en Madi-

oen in Nederlandse handen vielen, slaagden zij er niet in om het Republikeinse leger zware verliezen toe te brengen.

West-Java

Nadat het kerngebied van de Republiek goeddeels was bezet, gaf Spoor opdracht om ook West-Java onder Nederlandse controle te brengen. Op 23 december 1948 overschreden eenheden van de 1e Infanteriebrigade van de '7 December divisie' de demarcatielijn op vier plaatsen; de bezetting van West-Java werd zonder grote problemen binnen enkele dagen voltooid. Officieel kwam er op 31 december 1948 een einde aan de strijd op Java. Volgens Spoor en zijn ondercommandanten had de Republiek opgehouden te bestaan. Het ging er nu om de 'bevrijde gebieden' te zuiveren van de kwaadwillige elementen. Geheel in de traditie van het KNIL was nu de fase van de pacificatie aangebroken; patrouillelopen en het uitvoeren van zuiveringsacties werden het dagelijkse werk.

Sumatra

De gang van zaken op Sumatra verschildte niet veel met die op Java. Ook hier lag het zwaartepunt van de aanval op de bezetting van het Republikeinse politieke en militaire hoofdkwartier; dat bevond zich in Fort de Kock (Boekittingi). Anders dan op Java werd slechts een gedeelte van Sumatra onder Nederlandse controle gebracht. Het gebrek aan voldoende troepen was daar de reden van. Op Zuid-Sumatra gingen de operaties volgens plan pas op 29 december met een luchtlanding bij Djambi van start. Voor deze luchtlandingsoperatie werden de luchtlandingsstroepen gebruikt die eerder bij Djokjakarta ingezet waren. Het doel van die luchtlandingsoperatie was om de olievelden bij Djambi onbeschadigd in Nederlandse handen te krijgen. De TNI slaagde erin de olie-installaties in brand te steken.

De verdere Nederlandse operaties in Zuid-Sumatra waren ook geen onverdeeld succes. Allerlei wegversperrin-

gen en tegenstand van de TNI vertraagden de Nederlandse opmars; daarnaast wisten de Indonesiërs in het kader van de verschroeide-aarde-tactiek olievelden en ondernemingen in brand te steken en te verwoesten. Op de waarschuwing van Spoor dat het toepassen van de verschroeide-aarde-politiek streng bestraft zou worden, werd geen acht geslagen.

Op 5 januari 1949 kwam op Sumatra een einde aan operatie Kraai. Dat wilde niet zeggen dat de strijd voorbij was. Integendeel, de TNI ging nu eerst tot de aanval over. Vanuit de Indonesische optiek begon nu een legitieme guerrilla in het kader van de bevrijdingsoorlog tegen de koloniale vijand. Evenals op Java het geval was, begonnen nu de verliezen aan Nederlandse kant eerst echt op te lopen.

De reacties

De Nederlandse media

De Nederlandse media stelden zich in het algemeen onvoorwaardelijk achter de beslissing van de regering om tot actie over te gaan. Volgens het *Algemeen Dagblad* was de beslissing

van de regering onvermijdelijk geweest. Het blad riep tot eendracht op om zo het buitenland voor het Nederlandse standpunt te winnen. Het rooms-katholieke volksdeel kreeg via *De Tijd* te horen dat er met de Republiek niet meer te praten viel en dat een militaire actie de enige mogelijkheid was om de 'overheersing door extremistische elementen' te doen beëindigen. *Het Parool* was van mening dat de Nederlandse regering door het uitoefenen van te grote druk op de Republiek het overgaan tot de actie geforceerd had. Het communistische dagblad *De Waarheid* veroordeelde de actie in scherpe bewoordingen en sprak over een koloniale oorlog die door Nederland was begonnen. Met uitzondering van de communistische Eenheidsvakcentrale (EVC) hielden de Nederlandse vakverenigingen zich op de vlakte: volgens hen ging het om een politieke aangelegenheid die buiten hun competentie lag. Felle kritiek kwam van het Comité voor vrede in Indonesië. In een verklaring werd de actie 'strijdig met de beginselen van het internationale recht, gevaarlijk voor de wereldvrede en noodlottig voor het welzijn van de volkeren van Indonesië' genoemd.

De Internationale gemeenschap

De Indonesische Republikeinse regering had kans gezien voor haar arrestatie een communiqué te laten uitgaan waarin het Nederlandse optreden werd vergeleken met de Duitse en Japanse aanval, respectievelijk in 1940 en 1941. De internationale gemeenschap veroordeelde het Nederlandse optreden scherp. De Veiligheidsraad kwam bijeen en riep op 24 december en 28 december de partijen op de strijd te staken en de onderhandelingen voort te zetten. Nederland moest de gevangengenomen Republikeinse leiders onmiddellijk in vrijheid stellen en naar Djokjakarta laten terugkeren. Met name de VS en Australië keerden zich tegen het Nederlandse optreden. De Nederlandse bewering dat het om een binnenlandse aangelegenheid ging waar de Veiligheidsraad niets mee te maken had, werd zonder meer van de hand gewezen.

Tijdens het internationale politieke overleg bleek dat de houding van de VS ten opzichte van Nederland volkomen was omgeslagen. Het Nederlandse beleid werd afgekeurd en de VS dreigden Nederland van de Marshall-hulp uit te sluiten.

Afb. 3
Vertrek van het
Korps Speciale
Troepen vanaf
het vliegveld
bij Semarang
tijdens de
Tweede
Politioele Actie
(Foto: SMG/KL)

Afb. 4
Een infanterie-
patrouille trekt
in 1948
een kampong
binnen tijdens
de Tweede
Politionele Actie
 (Foto: SMG/KL)

De krijgsmacht

Wapenbroeders, het officiële voorlichtingsblad voor de krijgsmacht in Nederlands-Indië, had voor de resoluties van de Veiligheidsraad weinig goede woorden over. Vooral de Australische vertegenwoordiger moest het ontgelden; zijn optreden werd 'bijna misdadig' en 'belachelijk' genoemd. Wapenbroeders had van Australië een andere opstelling verwacht, temeer omdat dat land in 1942 door de opofferingen van Nederlands-Indië voor een Japanse invasie was behoed. Tegenstanders van het Nederlandse optreden werden in Wapenbroeders met grote regelmaat voor communisten uitgemaakt.

De afloop

Met grote tegenzin gaf de Nederlandse regering aan de internationale druk toe: zij droeg Spoor op operatie Kraai op Java met ingang van 1 januari en op Sumatra met ingang van 5 januari 1949 stop te zetten. Spoor gaf deze opdracht pas twee dagen later aan zijn ondercommandanten door, zodat die meer tijd kregen hun posi-

ties te verbeteren. Het stoppen van operatie Kraai betekende niet dat er een einde aan de gevechten kwam. Zuiveringsacties in het 'bevrijde' gebied om rust en orde te herstellen en te handhaven, mochten gewoon doorgaan – althans dat was de Nederlandse interpretatie, omdat het daarbij ging om het uitschakelen van 'kwaadwilligen' die de vrede in gevaar brachten.

In tegenstelling tot de periode van de Eerste Politionele Actie was het Republikeinse leger nu veel beter georganiseerd, wat zich vertaalde in oplopende verliezen aan Nederlandse kant. De voorspelling van Spoor dat het moreel van de TNI volledig in elkaar zou storten, was niet uitgekomen. Ook zijn bewering dat slechts vijf procent van de bevolking republikeinsgezind was, bleek onjuist. Juist de steun van een groeiend deel van de bevolking maakte de guerrilla een succes.

De Veiligheidsraad

Nu de Republiek door de internering van Soekarno en zijn regering tijdelijk verlamd was, probeerde Neder-

land zo snel mogelijk de Verenigde Staten van Indonesië vorm te geven. Daarin zou de Republiek bij voorkeur geen, of in ieder geval geen dominante, plaats innemen. De internationale gemeenschap bleef onverminderd druk uitoefenen op Nederland en in een nieuwe resolutie van de Veiligheidsraad op 28 januari 1949 werd Nederland opgedragen de geïnterneerde Republikeinse leiders onmiddellijk vrij te laten, Djokjakarta te ontruimen en de onderhandelingen te hervatten.

Ondanks de toenemende internationale druk bleef Nederland tegenstribbelen. In het Nederlands-Indische dagblad *De Locomotief* deed minister mr. J.H. van Maarseveen op 17 februari 1949 nog de volgende uitspraak: 'Wij laten Indonesië niet aan zijn lot over. Herstel van republikeins gezag in Djokja onmogelijk'.

De Ronde Tafel Conferentie

Meer dan holle grootspraak was dit niet. In april 1949 begonnen de besprekingen tussen dr. J.H. van Royen en mr. M. Roem. Op 7 mei 1949 kwam het Van Royen-Roem-

akkoord tot stand, waarin was vastgelegd dat de Nederlandse troepen Djokja zouden ontruimen en dat de Republikeinse leiders zouden worden vrijgelaten.

Verder was afgesproken dat met spoed een Ronde Tafel Conferentie (RTC) gehouden zou worden; deze moest tot de Indonesische onafhankelijkheid leiden. Beel hield het voor gezien en diende op 12 mei 1949 zijn ontslag als Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon in. Het einde van 'zijn Indië' bleef generaal Spoor bespaard, want hij overleed plotseling op 25 mei 1949.

Nadat Djokjakarta door de Nederlandse troepen was ontruimd, keerden Soekarno, Hatta en de andere geïnterneerde Indonesische leiders op 7 juli 1949 naar Djokjakarta terug. De laatste fase van de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog stond voor de deur. Op 23 augustus 1949 begon in Den Haag de Ronde Tafel Conferentie. Deze leidde ertoe dat de soevereiniteit op 27 december 1949 aan de Verenigde Staten van Indonesië werd overgedragen. De door Nederland

opgedrongen constructie van de Verenigde Staten van Indonesië was geen lang leven beschoren: binnen een jaar maakte Soekarno een einde aan dit relict van Nederlandse inmenging en was de Indonesische eenheidsstaat niet alleen *de facto* maar ook *de jure* een feit.

Het belang van operatie Kraai

De bestudering van de Tweede Politionele Actie biedt goede mogelijkheden om meer inzicht te krijgen in de besluitvorming en de uitvoering van militaire operaties die strijdig zijn met de wensen van de internationale gemeenschap. Vooral nu de Nederlandse krijgsmacht in het kader van crisisbeheersing en humanitaire operaties steeds meer bij het uitvoeren van resoluties van de Veiligheidsraad betrokken wordt, is het van belang de rebellerende partij nader te beschouwen.

Tijdens de Tweede Politionele Actie heeft Nederland alles in het werk gesteld om de uitvoering van de reso-

luties van de Veiligheidsraad zoveel mogelijk te vertragen teneinde de eigen doelstellingen te verwezenlijken en de internationale gemeenschap voor een *fait accompli* te stellen. Dat betekende de uitschakeling van de Republiek en de oprichting van de Verenigde Staten van Indonesië met daarin een sleutelpositie voor Nederland. Het argument dat van Nederlandse kant gebruikt werd, was dat het een binnenlandse aangelegenheid betrof waarmee de Verenigde Naties niets te maken hadden.

In de Nederlandse propaganda werd niets nagelaten om de tegenstanders te criminaliseren en de eigen actie als een beschermende maatregel voor de onderdrukte bevolking voor te stellen. Hard optreden was daarom geoorloofd en geweldsexcessen waren daarvan een gevolg. De *peptalks* van de verschillende commandanten hebben daartoe bijgedragen.

De Tweede Politionele Actie luidde voor Nederland het definitieve Nederlandse echec van het dekolonisatiebeleid in, een vaststelling die in de Nederlandse geschiedschrijving algemeen geaccepteerd is. Voor veel Indiëveteranen ligt dat anders. Voor hen was operatie Kraai militair geslaagd, maar door de politici verziekt. Zij voelden zich slachtoffers van de politiek, terwijl zij in feite voor een belangrijk gedeelte slachtoffers van de Nederlandse 'voorlichting' uit die tijd zijn. De Indiëveteranenproblematiek van nu is voor een gedeelte toe te schrijven aan de 'gekleurde' voorlichting van toen. Daaraan is niets meer te veranderen. Bij het voorkomen van veteranenproblemen op termijn is een goede voorlichting tijdens de operaties van groot belang. Hoe die goede voorlichting eruit zou moeten zien, is niet gemakkelijk aan te geven. Bestudering van het politiek-militair beleid in Nederlands-Indië en het daaraan gekoppelde personeelsbeleid biedt nog steeds waardevolle lessen voor de huidige en toekomstige inzet van de krijgsmacht bij vredesoperaties.

Literatuur

- J.Th.M. Bank, 'L. de Jong over de oorlog in en de dekolonisatie van Indonesië' in: P.J. Drooglever en Madelon de Keizer, *Een dure verplichting en een kostelijk voorrecht* ('s-Gravenhage, 1995) 123-144.
- J.A.A. van Doorn en W.J. Hendrix, *Het Nederlands/Indonesisch conflict. Ontsporing van geweld* (Dieren, 1985).
- P.J. Drooglever en M.J.B. Schouten, *Officiële bescheiden betreffende de Nederlands-Indonesische betrekkingen 1945-1950. Zestiende deel. 1 december 1948-12 januari 1949* ('s-Gravenhage, 1991).
- P.J. Drooglever en M.J.B. Schouten (red.), *De leeuw en de banteng* (Den Haag, 1997).
- C. Fasseur, 'Het verleden tot last. Nederland, de Tweede Wereldoorlog en de dekolonisatie van Indonesië' in: David

- Barnouw, Madelon de Keizer en Gerold van der Stroom (red.), *1940-1945: Onverwerkt verleden?* (Utrecht, 1985) 133-162.
- Ronald Gase, *Beel in Batavia. Van contact tot conflict. Verwikkelingen rond de Indonesische kwestie in 1948* (Zwaag, 1986).
- M. van der Goes van Naters, *Met en tegen de tijd. Een tocht door de twintigste eeuw* (Amsterdam, 1980).
- P.M.H. Groen, *Marsroutes en dwaalsporen. Het Nederlands militair-strategisch beleid in Indonesië 1945-1950* ('s-Gravenhage, 1991).
- J. Hoffenaar en B. Schoenmaker, *Met de blik naar het Oosten. De Koninklijke Landmacht 1945-1990* (Meppel, 1994).
- C.M. Schulten, H.L. Zwitser en J. Hoffenaar (red.), *1 Divisie '7 December'* (Amsterdam, 1986).